

РЕЦЕНЗИЯ

от

д-р Александра Константинова Главанакова

доцент по американска литература и култура в СУ „Св. Климент Охридски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен ‘доктор’

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки,

професионално направление 2.1. Филология,

докторска програма „Англоезична литература (Американска литература)“

Автор: Милена Ангелова Кацарска

Тема: *Парапозиции: предговарянето на преводна американска литература в България 1948-1998 / Parapositions: Prefacing American Literature in Bulgarian Translation 1948-1998*

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-2844 от 10.06.2019 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема *Парапозиции: предговарянето на преводна американска литература в България 1948-1998 / Parapositions: Prefacing American Literature in Bulgarian Translation 1948-1998* за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма „Англоезична литература (Американска литература)“.

Автор на дисертационния труд е Милена Ангелова Кацарска – докторантка на самостоятелна подготовка към катедра „Английски филология“ от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Милена Кацарска комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;

- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС ‘магистър’)
- заповеди за записване в докторантура;
- заповед за провеждане на изпит от индивидуалния план и съответен протокол за издържан изпит по специалността;
- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;
- Докторантът е приложил четири научни статии по темата.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката Милена Кацарска е получила степен Магистър по „Културознание“, специализация „Литература и национализъм“ от Университета Стратклайд, Глазгоу, Великобритания, и последваща магистратура „Английска филология“ от СУ „Св. Климент Охридски“, с профил литературен и специализация „Американска драма“. В своята работа като преподавател Кацарска води разнородни курсове с практическа и теоретична насоченост: „Странознание на САЩ“, „Американско кино/ Американска култура“, „Компютърно-медирана интеркултурна комуникация“, „Академично писане“ и „Критическо професионално писане“ за студенти бакалаври; „Обществено-политически превод“, „Академично писане“ и „Американска културна история“ за магистри. Сред компетенциите на Кацарска следва да се отбележат уменията ѝ в осъществяването и преподаването на межкултурна комуникация, както и в ръководенето, координирането и администрирането на проекти и бюджети, което е видно от работата ѝ като координатор на мрежа по ЦЕПУС, в програмите „Еразъм“, „Фулбрайт“ и други. Особено впечатление прави активното участие на докторантката в множество значими проекти – осем национални и четиринадесет международни в разнородни области като межкултурни връзки, образование, англицистика и американистика, литературоведски, антропологически и културологични изследвания. Тя е автор на множество български и чуждестранни издания - самостоятелно и в съавторство с други учени, както и на учебна литература за студенти-филолози.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Предмет на изследването на Милена Кацарска е социалната значимост на предговорите към български преводни издания на американски литературни произведения в период от петдесет години: 1948-1998, разглеждани в конкретен геополитически контекст. Мотивацията за избора на полето на изследване предопределя и приносния му характер. На първо място трябва да се изтъкне, че трудът стъпва върху значителен по обем емпиричен материал, събран, описан и категоризиран според различни критерии от Кацарска, а именно: „Възходяща хронологична библиография на предговори/послеслови към американската литература в превод на български език 1858-2010“ и „Възходяща библиография на институционалните изследвания на американската литература и култура в България 1930-2000“. Досега не е правено такова цялостно проучване и анализ на предговорите към българските издания, което да обхваща целите, функциите и ефекта им. Всички те представляват основният предмет на изследването на Кацарска, като друг негов аспект е теоретичният – да се приложи и доразвие теорията за парапозицията, върху която се гради разработката.

Темата на дисертацията е дисертабилна, а тезата е валидна. Предговорите към литературни преводни текстове от американски автори в посочения период, гласи тезата, служат за критически поглед към няколкото взаимосвързани области на изследването: американистиката като академична дисциплина, по-специално процесите на нейното възникване, институционализиране и развитие в България, рецепцията на американската преводна литература в България, пречупена през оптиката на предговорните автори, както и политико-идеологическите характеристики на културологичните пространства, предмет на анализ. В това широко поле авторката несъмнено поставя важни теоретико-практически и интерпретационни въпроси в областта на литературознанието и културологията, като търси динамичната спойка между тях.

4. Познаване на проблема

Изследването се провежда в необходимия критически контекст, в който Милена Кацарска ясно отграничава своето собствено аналитично поле и очертава приносния му характер. Подходът ѝ е интердисциплинарен и диахроничен. Същото важи и за теоретичната основа на дисертацията – теорията на Жерар Женет за парапозициите и други разработки: културно-исторически, литературно-жанрови, както и рецептивни теории, които са приложени към анализа на специфичната роля на предговорите при превода в българската традиция.

5. Методика на изследването

Милена Кацарска успешно дефинира предговорите с оглед на формалното, съдържателното и функционалното им значение. Тя не само използва теория, но и подхожда

към нея критично, като заема ясна и стабилна позиция в текста и гласът ѝ звучи авторитетно. Методологията е приложена последователно, с терминологична и концептуална прецизност, което води до убедителност на заключенията.

Докторантката използва разнообразен инструментариум – литературно-теоретичен от една страна, както и, по моя преценка, новоисторически, тъй като многократно илюстрира в аналитичната част как авторът на предговора (същото важи за читателя, критика, научния изследовател, университетския преподавател и т.н.) е предпоставен от своята историчност и *предзнание*, както и самата история е видяна като конструкт, като поддаващ се на близко четене текст. Кацарска успешно прилага метода на „плътно/сгъстено описание“ на Клифърд Гиърц, заета от антропологията, но приложима и към книжното издание. Същественото в този модел, предпочетен от Кацарска пред други теоретични модели с фокус читателската рецепция на литературен текст, разработени съответно от Волфганг Изер, Ханс Робърт Яус и Итамар Евен-Зохар, е в акцента върху комуникативно-въздействените практики на литературната творба. Дълбокото описание, което избраният от Кацарска метод предполага, изисква знание за контекста, както и за социалния живот на литературната творба, който нерядко дори не е обвързан с текста ѝ или с естетическите му особености. В този смисъл Кацарска използва с успех напълно удачния за целите ѝ метод на литературната антропология, разбрана в стандартния си смисъл на тип теренно проучване, приложено към конкретен литературен материал.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е с общ обем от 311 страници, включващ увод, шест основни глави, заключение, три приложения, две библиографии на първоизточници и библиография на цитирана литература. Библиографията на предговорите/послесловите към американска литература на български език съдържа 399 единици. Библиографията на литературоведската американистика в България съдържа 165 единици. Цитираната литература (вторични източници) възлиза на 193.

В цялата работа личи систематичният и систематизиращ изследователски маниер на авторката, прецизността на документалната информация, но и задълбоченото ѝ тълкуване с оглед на основната ѝ теза. Кацарска умело стеснява или разширява фокуса си, подлага предговорите както на микроскопски анализ в няколко от главите, така и на панорамен поглед. Авторката предлага нагледни илюстрации на критическия потенциал на предговора в трета глава, фокусирана върху предговарянето на „Чичо Томовата колиба“ в исторически план от първото книжно издание на романа от Хариет Бичър Стоу в България през 1858 година. Анализът естествено преминава в четвърта глава, където е търсено влиянието на подобни предговори във формирането на дискурса по въпроса за расата в България. Пета глава,

продължава с илюстрация на тезата, като тук фокусът е насочен върху предговорите към антологиите с преводни американски текстове от различни жанрове и периоди, събрани и публикувани в ключови години: 1951, 1969, 1970/2010 с важни препратки към Студената война, съветския „опит“ и влияние. Тук на преден план е изведен етнографският подход на анализ. Шеста глава подхваща отново темата за развитието на американистиката като самостоятелна дисциплина в България и нейното институционализиране, но през личната биография на първия български историк, Виктор Шаренков. Въпреки лекото изместване на фокуса в тази глава към биографичното, тя също допълва пъстрия транскултурален контекст на цялото изследване, в което се обговарят сложните преливания между САЩ и България, Изток и Запад в зададения период.

Анализирайки предговорите и послесловите към преводни издания от американски автори през фокуса на литературната рецепция, Кацарска отчита ролята на фактора комуникация: диалогът между реално съществуващия текст на творбата и нейните променливи читатели, към които са адресирани въпросните предговори.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Представената от Кацарска дисертация е стройно и логично организиран текст, внушителен като постижение. Смятам, че представеният проект представлява зряло изследване и показва солидна научна подготвеност и прецизност в изработването и прилагането на проучвателния механизъм. Езикът, на който е написан дисертационния труд, е забележителен в своето богатство, творчески заряд и комуникативност.

Сред приносите на предложения труд са: 1. събирането за първи път у нас на предговорите и послесловите към преводна литература от американски автори в безпрецедентни по своя обем и прецизност корпуси, 2. разглеждането им в специфичен исторически, геополитически и социален контекст, като се обръща особено внимание на ролята на литературата в периоди на идеологически ограничения и догматизъм, 3. внимателният критически прочит на важни примери от събрания корпус с цел изследване на академичните пространства на американистиката и по-специално на рецепцията на американската литература в България – едно почти неизследвано към момента поле, 4. контекстуално нюансирани изследвания, предложени в отделни аналитични глави на определени американски автори и прочитите на техни текстове през призмата на българския читател в различни исторически периоди, поставяйки акцент върху асимилативните процеси и механизми на приемната среда.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е представила за участие в конкурса четири статии. Статиите са публикувани в български издания и обговарят проблемни зони, които са предмет и на дисертацията, където се развива в пълнота характерния за изследванията на Кацарска компаративистки и рецепционистки подход към избраната от нея тема. Три от текстовете са написани на английски език, а един на български. Последният е публикуван в значимия сборник с компаративистки изследвания на Института за литература към БАН „Америките ни: САЩ като метафора на модерността. Българо-американски отражения (XX-XXI век) от 2017 г.

9. Лично участие на докторантката

В своите публикации както и в предложения дисертационен труд Кацарска улавя духа на транскултуралните изследвания и теорията за литературната рецепция, като търси тяхната приложимост в теренна изследователска работа. Кацарска надхвърля чисто литературните изводи, а поставя в основата на изследването си идеята за трансфера, за границата, за контекста, за ролята на пропускливостта на културите. Докторантката е формулира коректно и скромно своите приноси от проведеното дисертационно изследване, което е изцяло авторско и новаторско.

10. Автореферат

Представеният от Кацарска автореферат предлага в сбит вид пълното съдържание на основния труд. Спазени са всички изисквания за такъв текст, който включва най-същественото от разработката на докторантката, като отразява основните резултати, постигнати в дисертацията и обобщава приносните моменти.

11. Критични забележки и препоръки

Няма.

12. Лични впечатления

Аплодирам труда на Милена Кацарска, който доказва сериозната професионална подготвеност на докторантката, както и овладените от нея умения за критическо мислене, научен анализ, откриване на нови изследователски полета и личен принос в областта на литературната историография, рецепцията на американска литература в България и транскултуралните връзки България-САЩ.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Отчитайки колко полезен и приложен е трудът, според мен бъдещите изследователски посоки са също многообещаващи. В тази връзка предлагам на докторантката да продължи

работата си в областта като се извърши дигитализация на целия емпиричен материал от текстове. Така събраният корпус би предоставил възможността за компютърно опосредствано четене на текстови масиви, което ще предостави нови възможности за макроанализ и микроанализ чрез новите методики на дигиталната хуманитаристика и по-специално чрез методите на дистантното/отдалечено четене (Franco Moretti, *Distant Reading* 1998, 2005, 2013).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Милена Кацарска притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност американска литература като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на Милена Ангелова Кацарска в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма „Англоезична литература (Американска литература)“.

20 юни 2019 г.

Рецензент:

доц. д-р Александра Главанакова